

BMS001000208
E1970-131
Grijze Literatuur

E 1970-131

advies
beeldende kunst
1970

B 8a
ADVI

B 8a

221.3

221.23

ENSCHEDÉ, april 1970

B 8a

221.3 Dr. E. BOEMMANSTICHTING
221.23 - AMSTERDAM

ADVIES aan het College van Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Enschede
inzake het gemeentelijk beleid betreffende de
beeldende kunst

INLEIDING

1.

- 1.1 Het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Enschede heeft in haar brief d.d. 9 april 1969, kenmerk 85773 ocs, de instelling van de Commissie aankoop kunstwerken bevestigd.

Deze commissie is te beschouwen als opvolgster van de adviescommissies aankoop kunstwerken, besteding fonds stadsverfraaiing, uitvoering 1 %-regeling.

De opdracht aan de commissie luidde:

In eerste instantie een advies uitbrengen over een te volgen beleidslijn t.a.v. de kunstwer-
vingsactiviteiten voor de gemeente Enschede.

- 1.2 De commissie is thans als volgt samengesteld:

voorzitter: drs. K.S. Levisson

secretaris: A. Th. Post

leden : mevr. H. van Andel-Brückmann

prof. J.L.M. Hardy

J.A.M. Hesse

Gooitzen de Jong

mr. drs. O. ter Kuile

Als adviseurs treden op:

J. Groot (Dienst Openbare Werken)

T. Piebenga (Dienst Beplantingen)

De zittingsduur bedraagt drie jaar met de mogelijkheid tot éénmalige herbenoeming.

1.3 De commissie is van mening dat een zo groot mogelijke openheid gewenst is met name t.a.v. de inspraak van beeldende kunstenaars.

Zij meent dit te kunnen verwezenlijken door:

- a. in de commissie nog één beeldend kunstenaar lid van de B.B.K. op te nemen
- b. per uit te werken project de mogelijkheid te hebben een specifiek deskundige aan te trekken
- c. één maal per jaar een openbare hoorzitting te houden over de advisering, waarbij tevens suggesties en plannen gevraagd kunnen worden, o.a. van de plaatselijke beeldende kunstenaars
- d. de mogelijkheid open te houden de in dit rapport neergelegde adviezen t.a.v. een te voeren beleid regelmatig te herzien.

De commissie meent dat deze adviezen voorlopig bruikbaar zijn voor de eerstkomende 5 jaar.

1.4 Een aantal neventerreinen van het aangegeven arbeidsveld konden in dit rapport bezwaarlijk buiten beschouwing blijven.

De commissie zou gaarne zien dat haar taak breder zou worden geformuleerd, tot uiting komend in de naam

Adviescommissie Beeldende Kunst.

In het beraad dat thans aan de gang is over de Culturele Raad Enschede zou overwogen kunnen worden de commissie als sectie van deze raad op te nemen.

NAAR EEN ALGEMEEN
BELEID INZAKE DE
BEELDENE KUNST IN
ENSCHEDA

2.

2.1 In de werkzaamheden van de huidige commissie zijn bemoeienissen met het Fonds kunstaankopen, het Fonds stadsverfraaiing en de 1 %-regeling t.a.v. kunstwerken aan openbare gebouwen, samengevoegd.

Dit wijst reeds op de wenselijkheid van een samenhangend gemeentelijk beleid inzake de beeldende kunst.

2.2 Het algemene doel van zulk een beleid is bij te dragen tot de leefbaarheid van de stad. Daarmee wordt onderstreept dat het deel behoort uit te maken van een cultuurbeleid en, breder, van een welzijnsbeleid.

2.3 De eerste grondslag van een gemeentelijk beleid voor de beeldende kunst is volgens de commissie de bevordering van actieve kunstbeoefening en van actieve kunstbeleving. Ook het verwervingsbeleid en het stimuleringsbeleid van de gemeente t.a.v. de beeldende kunst dienen daarop te zijn gericht.

Het verwerven en conserveren van kunstwerken door de gemeente kan wel zinvol zijn, maar behoort niet het centrale element in het gemeentelijk beleid inzake de beeldende kunst te wezen. Het is belangrijker een zo groot mogelijke kring van bewoners der stad actief bij het actuele kunstgebeuren te betrekken en de beroepsmatige beoefenaars der beeldende kunst te stimuleren en te ondersteunen in hun werk.

2.4 De hier volgende overwegingen en adviezen van de commissie beogen aan de boven omschreven algemene doelstelling en grondslag inhoud te geven.

KUNST IN HET
STADSBEELD

3.

3.1 De naam van het Fonds stadsverfraaiing roept de gedachte op aan een versierende functie van de beeldende kunst. Onvriendelijk interpreterend zou iemand kunnen denken: de stad wordt blijkbaar niet zo fraai gevonden en men wil hierin door toevoeging van kunstwerken verbetering aanbrengen.

Verfraaiing heeft zeker betekenis, doch de functie van de beeldende kunst in de ruimtelijke vormgeving van de stad dient volgens de commissie breder en essentiëler te worden opgevat.

Weloverwogen gebruik van beeldende middelen als vorm, kleur, oppervlak en materiaal kan een rustig stadsdeel verlevendigen of op een drukke plaats een rustpunt aanbrengen. De specifieke functie van een winkelstraat of een sportterrein kan door een kunstwerk worden gekarakteriseerd, onderling zeer uiteenlopende elementen kunnen door beeldende middelen tot grotere eenheid worden gebracht, aan grote open ruimten kan een extra visuele spanning worden gegeven.

De beeldende kunst krijgt daarmee een stedenbouwkundige functie.

3.2 Dat kunstwerken niet steeds met een zekere schroom hoeven te worden benaderd, hebben speelplastieken bij scholen of op pleinen reeds aangetoond. Juist door opneming in het dagelijkse leven krijgen zij een sterkere werking.

De commissie zou er daarom naar willen streven de bevolking actief te betrekken in de visuele verlevendiging van de eigen woonomgeving.

Dit zou b.v. kunnen door een direct contact tussen beroepskunstenaars en bewoners. Teneinde een zekere kwaliteit te waarborgen zou de keuze van de kunstenaar, zeker voorlopig, op advies van de commissie moeten plaatsvinden. De commissie zou ook willen experimenteren met het betrekken van de bewoners bij de uitvoering, uiteraard onder leiding van de kunstenaar. Een dergelijk experiment moet boven amateurisme en hobbyisme uitstijgen.

Indien het gelukt zou het zeker leiden tot verrijking van de relatie tussen bewoner en woonmilieu. De realisatie vereist bijzondere kwaliteiten bij de kunstenaar en eventueel begeleiding door derden. Samenwerking met wijkcommissies en dergelijke organen is in deze zeer gewenst.

Naast wijk-gerichte activiteiten, waarbij vooral aan het stimuleren van gemeenschapszin aandacht geschonken moet worden, meent de commissie ruimte te moeten laten voor initiatieven van groepen die niet wijk-gebonden zijn (b.v. paal '69, de kokerjuffer).

3.3 Wat betreft de in par. 3.2 genoemde activering van de bevolking, stelt de commissie voor ervaring op te doen met een experimentele opzet in een van de brinken van de Wesselerbrink. Voor een dergelijke opzet zou advies kunnen worden ingewonnen bij de kunstenaar Constant Nieuwenhuys te Amsterdam. Deze is een van de Nederlandse kunstenaars die op dit punt reeds actief zijn geweest. Bij de verwezenlijking van een "plan Constant" kunnen Enschedese kunstenaars betrokken worden.

3.4 De ontwikkeling van de stadsverfraaiing zal zich in de toekomst vooral dienen te richten op het woonmilieu. Dit houdt in dat meer dan voorheen vormgevers-kunstenaars betrokken zullen moeten worden bij het inrichten van onze samenleving en daardoor bij de stadsontwikkeling. Het Fonds stadsverfraaiing zal in de toekomst het budget moeten zijn waaruit de nieuwe aanpak gehonoreerd zal kunnen worden. De commissie acht het van groot belang dat in de inrichting van de directe woonomgeving en het woonmilieu inspraak van de bevolking wordt gestimuleerd. Om dit proces te kunnen begeleiden zal een honorering van de kunstenaar-mentor moeten geschieden uit het Fonds stadsverfraaiing.

Het plan Constant zou een eerste experimentele fase kunnen zijn. De commissie adviseert dit plan als eerste toets van haar gedachten ten uitvoer te doen brengen.

In een gedachtenwisseling met de kunstenaar Constant Nieuwenhuys, de schepper van de imaginaire stad Nieuw Babylon, is het volgende globale plan geboren:

In een nieuwbouwwijk (de commissie denkt hierbij aan de Wesselerbrink) zouden ter verhoging van de indentiteit van het eigen milieu door de bewoners zelf plastieken (speelwerktuigen), overkappingen, of structuren kunnen worden aangebracht in overeenstemming met de bebouwing en landschapsopbouw.

De structuren aansluitend bij de gedachte gelanceerd door Constant Nieuwenhuys in zijn geschriften over de homo ludens levend in Nieuw Babylon, zouden in de ogen van de commissie als volgt verwezenlijkt kunnen worden:

- 1 overleg van de commissie met de wijkorganisaties,
- 2 informatie en discussie tussen geïnteresseerde wijkbewoners en Constant Nieuwenhuys,
- 3 formeren van een uitvoeringsteam, waarin wijkbewoners, plaatselijke kunstenaars, projectgroepen A.K.I. en overheidsfunctionarissen,
- 4 concretiseren en ontwerpen via gemeenschappelijke discussie van de uit te voeren structuren,
- 5 uitvoeren van de door de bewoners van de wijk goedgekeurde ontwerpen onder de supervisie van Constant Nieuwenhuys, door plaatselijke kunstenaars, A.K.I.-projectgroepen en de wijkbewoners (zgn. uitvoeringsteam.)

- 3.5 Een meer bewuste inschakeling van de beeldende kunst in de ruimtelijke vormgeving van de stad vraagt om het betrekken van de beeldend kunstenaar reeds bij de eerste fasen van stedenbouwkundige planning.

Met het oog hierop is de commissie van mening dat reeds bij het vooronderzoek en de voorbereiding van het programma van eisen voor sanering en stadsuitbreiding door het sociografisch bureau, de commissie betrokken dient te worden. Verder meent zij dat ook bij de verdere uitwerking van de plannen minstens één lid van de commissie en via de commissie eventuele kunstenaars, betrokken zou moeten worden om naast andere groepen haar invloed te doen gelden. Een en ander aansluitend op de in de punten 3.1 en 3.2 genoemde gedachten.

- 3.6 De taak van de stadsbeeldhouwer is naar de mening van de commissie in het bijzonder gericht op de beeldhouwkundige advisering terzake van o.m. het onderhoud en het beheer van het gemeentelijk bezit.

Ten aanzien van gemeentelijke opdrachten dient de kunstenaar die de functie van stadsbeeldhouwer vervult, een gelijke positie in te nemen als andere kunstenaars.

Het contract met de stadsbeeldhouwer ware telkens voor vijf jaar vast te stellen.

De commissie is bereid een ontwerpcontract voor de komende vijf jaar in samenwerking met de stadsbeeldhouwer op te stellen.

- 3.7 Registratie en beheer van de hierboven bedoelde beeldende elementen kan het beste berusten bij de afdeling onderwijs, cultuur en sport. In samenwerking met deze afdeling zou de controle, het onderhoud en de eventuele reparatie op geregelde wijze kunnen geschieden door en op rekening van de Dienst Openbare Werken, zoals op het ogenblik reeds geschiedt. Opgenomen in de begroting van de Dienst Openbare Werken is een bedrag groot f. 850,-- beschikbaar voor onderhoud monumenten inclusief de toren op de Markt. De afdeling onderhoud van genoemde dienst heeft ook het toezicht op de in de stad opgestelde werken. Wanneer, zoals te verwachten is, "objecten" gemaakt van ijzer en polyester zullen gaan verrijzen, zullen deze meer onderhoud vergen. Geadviseerd wordt bij het opstellen van bovengenoemde begrotingspost met deze ontwikkeling rekening te houden.
- 3.8 Ten aanzien van de financiële aspecten van de hier ontwikkelde gedachten herinnert de commissie eraan dat het Fonds stadsverfraaiing thans beschikt over + f.100.000,-- na aftrek van reserveringen voor werk onderhanden bij Gooitzen de Jong (harmonikaspeler, fluitspelers, Pegasus, eventueel fontein). De commissie adviseert hiervan + f. 25.000,-- te reserveren voor verlevendiging van het stadsbeeld als bedoeld in par. 3.1 en dit op te nemen in de plannen voor sanering van het stadscentrum. Dit bedrag kan jaarlijks worden aangevuld.

Voor een experiment als hierboven onder "plan Constant" genoemd adviseert de commissie + f. 75.000,-- te besteden, waarbij de commissie meent dat ook een beroep op de "experimentenpot, beeldende kunst" van het Rijk gedaan zou moeten worden.

De commissie hoopt dat in de opzet van het experimenteel bijzonder welzijnsbeleid in de wijk Enschede-Noord ruimte zal worden gevonden voor de beeldende kunst.

De commissie meent dat het huidige Fonds stadsverfraaiing geleidelijk dient te worden uitgebreid teneinde de bovengenoemde doelstellingen te kunnen verwezenlijken.

De commissie adviseert het percentage van 1 % dat bij de planning van nieuwe wijken in de exploitatie-opzet onder de post bouwrijpmaken (kosten van aanleg straten, riolering, groenvoorzieningen, etc.) is bestemd voor kunstzinnige verfraaiing van die wijk, daadwerkelijk voor dit doel te besteden.

Voor Stroinkslanden-zuid is hiervoor een bedrag van f. 102.000,-- gereserveerd. Het bedrag dat bij de opzet van de Wesselerbrink was gereserveerd is door het Rijk geschrapt.

De commissie kan zich verenigen met een honorering van de werkzaamheden van de stadsbeeldhouwer van f.200,-- per maand.

OPENBARE GEBOUWEN
(1 %-REGELING)

4.

- 4.1 Mede is uitgegaan van het op 28 oktober 1969 aan de minister kenbaar gemaakte standpunt van de Rijksadviescommissie voor kunstwerken aan scholen (in bijlage toegevoegd).

Reeds bij de eerste ontwerp-opzet voor openbare gebouwen zou de architect de toepassing van de zgn. 1 %-regeling in gedachten moeten hebben. De beeldende kunstenaar dient zo spoedig mogelijk bij de ontwikkeling van het plan betrokken te worden. De commissie gaat daarbij uit van de gedachte dat in de begroting van elk overheidsgebouw rekening gehouden wordt met deze regeling.

Het beschikbare bedrag hoeft niet steeds aan statische kunstwerken - beelden, reliëfs wandschilderingen, e.d. - te worden besteed. Ook verplaatsbare en/of beweegbare elementen kunnen in bepaalde situaties aantrekkelijke oplossingen bieden.

- 4.2 In het bijzonder bij scholen geven verplaatsbare elementen mogelijkheden tot actieve omgang van de leerlingen met beeldende elementen. Voor de lagere scholen zouden deze kunnen bestaan uit lichte, mobiele eenheden van speelplaatjes. De kinderen kunnen daarmee naar eigen fantasie hun speelruimte inrichten. In de daarop volgende schoolsoorten zou men kunnen denken aan eenvoudige décor- en zetstukken voor gebruik bij expressievakken.

Indien verschillende scholen, eventueel ook in de Stedenband of daarbuiten, zich voor een dergelijke opzet zouden interesseren, is wellicht vermenigvuldiging van één ontwerp mogelijk.

Door relatieve verlaging van de kosten kan op zo'n manier het bereik van de voor elke school beschikbare som verruimd worden.

Voor de betrokken kunstenaar betekent dit een boeiender opdracht.

- 4.3 De thans beschikbare bedragen zijn in vele gevallen niet toereikend om een enigszins zinvol doel te dienen. De commissie is daarom reeds tot het advies gekomen enkele projecten te combineren in een opdracht aan één kunstenaar. Ook dit biedt maar beperkte mogelijkheden gezien verschillen in plaatselijke situaties. De commissie beveelt daarom het College van Burgemeester en Wethouders aan:
- de benutting van $1\frac{1}{2}$ % van de bouwsom voor dit doel toe te staan,
  - en een minimum van f. 3.000,-- in te stellen.
- Gezien de snelle stijging van materiaalkosten en honoraria ware een dergelijke regeling periodiek te herzien.
- 4.4 De commissie adviseert t.a.v. het wijkcentrum Twekkelerveld de 1 %-regeling alsnog te doen uitvoeren, temeer daar hier een mogelijkheid is via het betrekken van de wijkbewoners bij de plannen een breder publiek begrip te doen krijgen voor de beeldende kunst.

AANKOOP VAN
KUNSTWERKEN

5.

5.1 De opbouw van een gemeentelijke kunstcollectie die enigszins representatief is voor de hedendaagse kunst, acht de commissie voor Enschede niet realiseerbaar en ook niet wenselijk. Als doelstellingen van het Fonds kunstaankopen ziet zij enerzijds de aanmoediging van plaatselijke kunstenaars en galerieën en anderzijds de confrontatie van de bevolking met enkele markante aspecten van de hedendaagse beeldende kunst. Deze opvatting houdt in dat wel in hoofdzaak, maar niet uitsluitend werk van plaatselijke kunstenaars wordt aangekocht.

5.2 Meer in concreto staat de commissie voor ogen:

- a aankopen van in Enschede gevestigde kunstenaars;
- b aankopen van jonge, eventueel nog in opleiding zijnde kunstenaars die in Enschede werkzaam zijn;
- c aankopen bij Enschedese kunstgalerieën;
- d incidentele aankoop van voor de stad belangrijke werken van niet in Enschede gevestigde of werkzame kunstenaars, eventueel ook van buitenlanders;
- e wisselende exposities op een vaste plaats van delen der gemeentelijke collectie;
- f roulatie bij scholen en bedrijven van delen der gemeentelijke collectie;
- g tijdelijke of definitieve plaatsing van kunstwerken op plaatsen waar veel publiek komt;
- h organisatie van tentoonstellingen van werk door plaatselijke kunstenaars;
- i stimulering van verwerving door particulieren door:
  - a invoering financieringsregeling (zoals o.a. in Groningen)
  - b het organiseren van een verhuurinstituut voor kunstwerken.

- 5.3 ad a. Aankoop van werk van Enschedese kunstenaars is in de eerste plaats een bewijs van belangstelling en een stimulans voor hun activiteiten.
Door een gericht aankoopbeleid kan de gemeente bovendien geleidelijk een verzameling opbouwen van werk dat typerend is voor de ontwikkeling van de kunstbeoefening in Enschede.
Aankopen en/of opdrachten bij bijzondere gelegenheden zouden dit beleid ondersteunen.
- 5.4 ad b. Aankoop van werk van jonge, eventueel nog in opleiding zijnde kunstenaars heeft wat meer het accent van stimulering.
Overwogen kan worden jaarlijks of tweejaarlijks de gelegenheid tot inzending te openen. Expositie van het ingezonden werk kan zowel de gemeente als derden tot aankopen aanleiding geven.
- 5.5 ad c. Het bestaan van enkele kunstgalerieën en/of kunsthandels draagt bij tot de mogelijkheid kennis te nemen van stromingen in de hedendaagse beeldende kunst. Dit is zowel in het belang van de geïnteresseerde bevolking als van de in Enschede werkzame kunstenaars en kunststudenten. Door de vooral op conservering gerichte taakopvatting van het Rijksmuseum Twenthe bestaat deze mogelijkheid anders te weinig.
Hoewel het aankoopbeleid vooral op de punten a. en b. moet zijn gericht, is het van belang door incidentele aankopen bij plaatselijke

galerieën hun activiteiten te ondersteunen. De aard van deze aankopen zal doorgaans vallen onder punt d.

5.6 ad d. Incidentele aankoop van voor de stad belangrijke werken heeft overwegend tot doel de bevolking te confronteren met markante aspecten van de hedendaagse kunst. In enkele gevallen kunnen zij hun waarde ontlenen aan een historische betekenis voor de gemeente. Teneinde de hoofdfunctie van het fonds niet door incidentele aankopen te belemmeren, stelt de commissie voor over te gaan tot reservering op de gemeentebegroting voor bijzondere kunstaankopen.

5.7 ad e. Het is wenselijk op een centraal gelegen punt in de stad b.v. in het pand Markt 17 een ontwikkeling te stimuleren in de richting van een meerzijdig expositiebeleid.

De commissie denkt daarbij aan:

- a. voortzetting huidig expositiebeleid specifiek gericht op actuele stromingen
- b. wisselexposities van gemeentelijk bezit
- c. expositie van aangekocht werk
- d. aankoop-exposities van jonge Enschedese kunstenaars
- e. combinatie met exposities van tekeningen, ontwerpen, schetsen en foto's van stadsuitbreidingen, saneringsplannen, etc.

De commissie is van mening dat t.a.v. Markt 17 in ieder geval het huidige expositiebeleid moet worden gecontinueerd, eventueel aangevuld met bovengenoemde activiteiten, indien daarvoor ruimten beschikbaar komen.

Integratie van de ontwikkeling van Concordia en Markt 17 lijkt de commissie gewenst.

De commissie is bereid t.a.v. ontwikkeling van Markt 17 desgevraagd een uitgebreid advies uit te brengen.

- 5.8 ad f. Rondzending van gedeelten der collectie langs scholen, bedrijven en instellingen dient te worden gehandhaafd en zo mogelijk geïntensiveerd. Een goede educatieve begeleiding is gewenst. De verzorging daarvan zou opgedragen kunnen worden aan de Akademie voor Kunst en Industrie.
- 5.9 ad g. De commissie wil de aantrekkelijkheid van plaatsing van kunstwerken in werkruimten van gemeentelijke en andere functionarissen geenszins in twijfel trekken, doch meent dat ook hierbij een zekere roulatie wenselijk is. Tijdelijke, of in enkele gevallen permanente plaatsen in openbare gebouwen op plaatsen waar veel publiek komt, verdient de voorkeur.
- 5.10 ad h. Gezien het uitgangspunt dat bevordering van actieve kunstbeoefening en -beleving belangrijker is dan conservering, bepleit de commissie gemeentelijke ondersteuning van exposities van werk van Enschedese kunstenaars. Openbare confrontatie van zijn werk met derden is voor de kunstenaar bovendien een belangrijke stimulans.

5.11 ad i. De commissie is van mening dat het in bezit of in huur verkrijgen door particulieren uit deze stad zoveel mogelijk gestimuleerd dient te worden. Immers wil men tot een integratie van de kunstenaar in de maatschappij komen dan zal ook zijn produkt zoveel mogelijk onder de bevolking gebracht dienen te worden.

5.12 Het is van evident belang dat het gemeentelijk kunstbezit goed wordt beheerd en onderhouden.

De commissie is van mening dat de taken voortvloeiend uit het beheer en onderhoud door de gemeente dienen te worden verzorgd, o.a.

het katalogiseren, het conserveren en het administreren en organiseren van exposities en rondzendingen.

5.13 De commissie ziet voor zichzelf een direct adviserende taak t.a.v. de onder 5.2 genoemde punten, a, b, c en d. De punten e, f, g, h en i behoren haars inziens tot de directe taken van de gemeentelijke overheid, waarbij de commissie een begeleidende functie heeft.

5.14 Op de gemeentebegroting voor 1970 is voor het Fonds kunstaankopen uitgetrokken f. 10.000,-- en f. 500,-- voor onkosten. Voor een enigszins adequate uitvoering van het hierboven beschreven beleid zijn deze bedragen niet toereikend. De commissie dringt daarom bij het College van B. en W. aan op een éérste verhoging tot een bedrag van f. 25.000,--.

5.15 Ten aanzien van de besteding van de in 1970 beschikbare gelden (ongeveer f. 20.000,--) adviseert de commissie als volgt:

a. aankopen bij gevestigde Enschedese kunstenaars	40 %
b. aankopen bij jonge in Enschede werkzame kunstenaars	40 %
c. incidentele aankopen (met evt. reservering)	15 %
d. onkosten, voortvloeiende uit activiteiten.	5 %

De commissie is van mening dat geleidelijk het Fonds kunstaankopen en stadsverfraaiing dienen te worden samengevoegd, met inachtneming van de punten in 5.3 en 5.4 genoemd.

5.16 Voor de kosten van exposities, rondzendingen en beheer zouden afzonderlijke posten op de begroting opgenomen moeten worden.

BELEID T.A.V.
ENSCHDEESE
BEELDENE
KUNSTENARS

6.

- 6.1 De zg. regeling complementaire sociale voorzieningen beeldende kunstenaars is een rijksregeling waarin de gemeente een uitvoerende taak heeft.

De commissie meent dat deze regeling op een onjuiste gedachte berust, te weten dat de kunstenaar een tegenprestatie moet leveren voor ondersteuning uit rijks gelden. De beeldende kunstenaar verricht een belangrijke maatschappelijke functie. Deze functie komt voor subsidie in aanmerking, indien de kunstenaar niet door aankopen en opdrachten van de overheid of van derden in zijn bestaan kan voorzien. Aankopen en opdrachten dienen echter niet op "sociale" gronden te worden gedaan. In het kader van een algemeen cultuurbeleid zijn er in vele gevallen andere te betalen functies voor de beeldende kunstenaar denkbaar, zoals b.v. in vormingsactiviteiten voor jeugd en volwassenen en in begeleiding van individuen en groepen in culturele werkplaatsen (workshops).

- 6.2 De commissie is van oordeel dat subsidiëring als hierboven bedoeld dient te vallen onder het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en niet, zoals thans, onder het Ministerie van Sociale Zaken. De commissie adviseert daarom het College van B. en W. er bij de landelijke overheid op aan te dringen tot verandering in deze zin over te gaan.

- 6.3 Zolang de huidige regeling bestaat kan de commissie zich verenigen met de toepassing daarvan door de plaatselijke commissie sociale kunstopdrachten. Deze laat het geven van opdrachten prevaleren boven het aankopen van werkstukken. De samenwerking tussen beide commissies is o.m. verzekerd door het dubbele lidmaatschap van twee leden.
- De commissie is van mening dat deze figuur zolang de regeling van kracht is zou dienen te worden gecontinueerd.
- 6.4 Door de laatste wijziging in de hier bedoelde regeling is de mogelijkheid vervallen jonge kunstenaars daarin op te nemen. Men moet daarvoor de leeftijd van 25 jaar hebben bereikt, wat b.v. voor studenten van kunstakademies doorgaans niet het geval is. De commissie meent daarom dat bij het Ministerie CRM moet worden aangedrongen op verlening van beurzen aan kunststudenten en jonge kunstenaars, ook na het moment van afstuderen. In de huidige omstandigheden is het voor onafhankelijke jonge kunstenaars, die veelal nog geen bekendheid hebben verworven en geen oeuvre hebben opgebouwd, vrijwel ondoenlijk een leefbare situatie te bereiken.
- Zolang de hier bepleite regeling nog niet bestaat, stelt de commissie voor een aantal stipendia voorlopig tot een bedrag van f. 30.000,- beschikbaar te stellen voor jonge Enschedese kunstenaars onder de 25 jaar. Advisering omtrent de toewijzing zou door de adviescommissie kunnen geschieden.

6.5 Ter aanvulling daarvan stelt de commissie voor jaarlijks een bedrag van f. 10.000,-- te reserveren voor aanmoedigingsopdrachten aan jonge kunstenaars. Dit zou hen de gelegenheid geven ervaring op te doen en tevens de integratie van de beeldende kunst in de samenleving bevorderen.

6.6 Het metterwoon aanwezig zijn van beeldende kunstenaars komt het culturele klimaat van de stad ten goede. Een actief gemeentelijk beleid t.a.v. de huisvesting van beeldende kunstenaars is mede daarom van grote betekenis. Door onvoldoende woon- en werkruimte dreigt reeds een niet onaanzienlijk vertrek van beeldende kunstenaars uit de stad. De commissie doet terzake de navolgende suggesties:

- a. het tijdelijk als atelier en/of woonruimte bruikbaar maken van in verband met sanering vrijkomende panden;
- b. het inrichten en tegen redelijke huurprijzen beschikbaar stellen van bestaande panden;
- c. het opnemen van betaalbare woon- en werkruimten in nieuwbouwplannen, waarvoor soms voor anderen minder aantrekkelijke delen van hoogbouw in aanmerking kunnen komen.

Gezien de reeds lange wachtlijsten dringt de commissie aan op het treffen van voorzieningen op korte termijn. Bij het centrale beheer en verhuur zou wellicht de A.K.I. een rol kunnen spelen.

- 6.7 De commissie acht ondersteuning van een culturele centrumfunctie van de Markt bijzonder aantrekkelijk.
Enkele van bovenbedoelde woningen en/of werkruimten zouden zeer goed in dit gebied ingericht kunnen worden, evenals een daarbij aansluitende expositieruimte als in hoofdstuk 5 aanbevolen.
- 6.8 In de tegenwoordige culturele ontwikkeling gaat de culturele manifestatie een steeds grotere rol spelen naast de meer permanente vormen van kunstbeoefening. Daarbij wordt doorgaans gestreefd naar verstrengeling in kort tijdsbestek - enkele dagen of weken - van verschillende kunstvormen: muziek, zang, toneel, dans, beeldende kunst.
Zij zijn erop gericht een groot publiek aan het gebeuren te laten deelnemen als tegenwicht tegen de vaak passieve rol die het publiek anders heeft.
De commissie meent dat dergelijke manifestaties van groot belang zijn voor het cultureel en maatschappelijk activeren van de bewoners, jong en oud, van de stad.
- 6.9 Gelet op de vrij grote opzet van dergelijke manifestaties en gezien de daarbij gewenste integratie van verschillende kunstvormen, meent de commissie dat zij tot het beleid van de Culturele Raad van Enschede behoren. De commissie zal hieraan graag haar medewerking verlenen.

RELATIES VAN DE
COMMISSIE TOT
DERDEN

7.

7.1

Er zij hier herinnerd aan de eerder genoemde gedachte over de relatie van de commissie tot de Culturele Raad van Enschede.

Samenwerking, direct of indirect, met de Stichting Centraal Overlegorgaan Welzijnsbevordering is tevens gewenst, mede i.v.m. activiteiten zoals exposities die naar de mening van de commissie ook in de wijkcentra dienen te worden gerealiseerd.

7.2

Over haar relatie tot de sectie beeldende kunst en architectuur van de Culturele Raad Overijssel is nader overleg op zijn plaats.

Samenwerking zou b.v. kunnen liggen op het gebied van uitlening van in Enschede gehouden exposities of van de eigen collectie aan omringende kleinere gemeenten, aanmoediging van deze gemeenten tot het doen van bescheiden kunstaankopen, deelneming aan de "beeldenroute", enz.

De commissie zou in deze kunnen adviseren.

7.3

De commissie stelt prijs op goede samenwerking met de Kunstenaars Sociëteit Enschede. Vooral de activiteiten in de expositieruimten van Markt 17 zijn van groot belang, in het bijzonder in een stad waarin een kunstakademie is gevestigd. Voor het incidentele aankoopbeleid van de gemeente (zie 5.6) zijn de daar gehouden tentoonstellingen van actuele stromingen in de beeldende kunst tevens van betekenis.

- 7.4 Op commerciële basis geëxploiteerde galerieën zullen wellicht andere aspecten van de hedendaagse kunst tonen. De commissie meent dat in dit verband de aanwezigheid van Galerie Tardy voor de stad van betekenis is, o.m. door de geboden gelegenheid kennis te nemen van werk van buitenlandse kunstenaars. De daar gehouden exposities zijn tevens van belang voor het incidentele aankoopbeleid, dat verder het karakter kan hebben van aanmoediging van de galeriehouder.
- 7.5 De commissie meent tevens dat het openstellen voor een groter publiek van tentoonstellingen in de T.H.T. voor de stad van belang is.
- 7.6 De commissie constateert dat het Rijksmuseum Twenthe recent wat actiever is geworden t.a.v. de hedendaagse kunst, doch betreurt dat dit nog niet geschiedt op een schaal en met een allure die zij gaarne van een instelling op dit niveau zou zien. De commissie beseft dat de gemeente weinig invloed kan uitoefenen op het beleid van een rijksinstelling, doch onderstreept de belangrijke rol die een dergelijk museum in de stad en de streek zou kunnen spelen. De commissie zou het op prijs stellen indien vanuit gemeente en de streek bij de rijksoverheid zou worden aangedrongen op het veranderen van het beleid van het Rijksmuseum Twenthe met behoud van de conserverende taak en met een actiever beheer van de collecties.

De commissie vestigt de aandacht op de toename van de jongere bevolkingsgroepen o.m. door de uitbreiding van de T.H.T. en het hoger beroepsonderwijs. Deze ontwikkeling, maar zeker niet minder de groeiende belangstelling voor hedendaagse kunst bij de overige bevolkingsgroepen, acht de commissie basis voor een actiever museumbelied dat van eminent belang zou zijn voor het culturele klimaat van Enschede en van Twente.

- 7.7 De commissie meent dat de huidige opvatting van de taak der Enschedese Kunststichting te weten het organiseren van educatieve tentoonstellingen die eventueel kunnen rouleren langs scholen en wijkcentra, de juiste is. Wellicht is het in de toekomst mogelijk een nauwere samenwerking tot stand te brengen tussen de Enschedese Kunststichting en de activiteiten in het, in de ogen van de commissie noodzakelijk uit te breiden, pand Markt 17. Op dit moment blijkt echter dat zowel de Eerste Enschedese Kunstenaarssociëteit als de Enschedese kunststichting, door het feit dat beide instituten voornamelijk met vrijwilligers werken, weinig meer kunnen doen dan thans. Zelfs dat blijkt o.a. bij de kunstenaarssociëteit op problemen te stuiten. De commissie adviseert bevordering van de onderlinge samenwerking ten einde een evenwichtig expositiebeleid in de gemeente Enschede mogelijk te maken.

CONSEQUENTIES VAN
DE SUGGESTIES EN ADVIEZEN

8.

8.1 De commissie is van oordeel dat bij aanvaarding van haar adviezen, er een aantal beleidsvoorberedende en uitvoerende werkzaamheden zullen ontstaan.

Slechts een klein deel van deze werkzaamheden kan de commissie zelf verrichten.

8.2 Samenvatting voorstellen:

1. In verband met uitbreiding werkterrein wijzigen van de naam in Adviescommissie Beeldende Kunst.
2. Uitbreiden van de commissie met een kunstenaar, lid B.B.K. (Beroepsvereniging Beeldende Kunstenaars).
3. Eenmaal per jaar openbare hoorzitting of andere vorm van overleg met belanghebbenden en belangstellenden.
4. Duidelijker relatie dan tot dusverre met Culturele Raad Enschede (afhankelijk van ontwikkeling van deze).
5. Maken van een ontwerpcontract met de stadsbeeldhouwer.
6. Bevorderen van samenhangend gemeentelijk beleid inzake de beeldende kunst waarbij bevordering van actieve kunstbeoefening en -beleving voorop staat zonder het aankopen van kunst te verwaarlozen.
7. Bevorderen van de stedenbouwkundige functie van de beeldende kunst en daarom zo vroeg mogelijk betrekken van de commissie bij de ruimtelijke vormgeving van de stad (stedenbouwkundige planning).

8. Experimenteren met betrekken van de bevolking in visuele verlevendiging woonomgeving (plan-Constant).
9. Geleidelijke uitbreiding Fonds stadsverfraaiing.
10. Wijzigen van 1 %-regeling kunstwerken openbare gebouwen in 1½ %-regeling.
11. Aankoopbeleid richten op stimulering plaatselijk gevestigde kunstenaars; incidenteel ook op voor de stad belangrijke werken van anderen.
12. Ondersteunen particulier expositiebeleid i.h.b. via bovenbedoelde incidentele aankopen.
13. Jaarlijkse of tweejaarlijkse aankoop-expositie van jonge kunstenaars in Enschede werkzaam of in opleiding.
14. Organiseren van exposities van werken van in Enschede gevestigde kunstenaars.
15. Invoeren van een financieringsregeling aankoop door particulieren en van een verhuurinstituut.
16. Ontwikkeling van Markt 17 samen met Concordia tot veelzijdig instituut.
17. Uitbreiding Fonds kunstaankopen in 1971 tot f. 25.000,-- per jaar.
18. Organisatie van rondzendcollecties uit gemeentelijk bezit.
19. Aandrag uitoefenen op het Rijk tot wijziging van de complementaire arbeidsvoorziening beeldende kunstenaars.
20. Invoering van stipendia voor jonge kunstenaars die vallen buiten het beurzenbeleid en de complementaire arbeidsvoorziening, tot een voorlopig totaal van f. 30.000,--.

21. Invoering van een fonds van f. 10.000,-- per jaar voor aanmoedigingsopdrachten aan jonge kunstenaars.
22. Treffen van voorzieningen op korte termijn voor woon- en werkruimten voor beeldende kunstenaars in Enschede.
23. Aandrang uitoefenen op het Rijk tot modernisering van het beleid van het Rijksmuseum Twenthe.
24. Bevordering van samenwerking en goede relaties met andere organisaties en instellingen op het gebied van de cultuur en het maatschappelijk welzijn in de stad, streek en de provincie.

8.3 Financiële consequenties (globale ramingen)

A. Fonds stadsverfraaiing

1970	1971	1972	1973	1974	1975
25.000	30.000	35.000	40.000	45.000	50.000

B. Fonds kunstaankopen

10.500	25.000	27.500	30.000	32.500	35.000
--------	--------	--------	--------	--------	--------

C. Aanmoedigingsopdrachten

--	10.000	12.500	15.000	17.500	20.000
----	--------	--------	--------	--------	--------

D. Onderhoud, beheer, rondzendcollecties

--	2.000	2.500	3.000	3.500	4.000
----	-------	-------	-------	-------	-------

(2.500)

in begroting 1970 onder
F opgenomen

E. Stipendia

--	30.000	32.500	34.000	36.000	38.000
----	--------	--------	--------	--------	--------

F. Expositiebudget (kunsttentoonstellingen)

42.500	59.000	55.400	69.800	64.700	79.600
--------	--------	--------	--------	--------	--------

I Markt 17

(30.000)

a eigentijds

(35.000)	(35.000)	(40.000)	(40.000)	(45.000)
----------	----------	----------	----------	----------

b aankooptentoonstellingen

(2.000)	(2.250)	(2.500)	(2.750)	(3.000)
----------	----------	----------	----------	----------

c tent. stedenbouwkunde, stadsplanning

(500)	(600)	(700)	(800)	(900)
--------	--------	--------	--------	--------

d tent. Enschedese kunstenaars

(3.000)	(3.500)	(4.000)	(4.500)	(5.000)
----------	----------	----------	----------	----------

e permanente tent. gemeentebezit

(500)	(550)	(600)	(650)	(700)
--------	--------	--------	--------	--------

II Enschedese Kunststichting

(10.000)	(11.000)	(12.000)	(13.000)	(14.000)	(15.000)
----------	----------	----------	----------	----------	----------

(educatieve tentoonstellingen)

III Incidentele exposities (hal stadhuis,

(8.000)	(1.500)	(9.000)	(2.000)	(10.000)
----------	----------	----------	----------	----------

world press 1 x per 2 jaar, fotografie etc.)

<u>78.000</u>	<u>156.000</u>	<u>164.900</u>	<u>191.800</u>	<u>199.200</u>	<u>226.600</u>
---------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

G. Toename fonds onderhoud monumenten
dienst O.W.V.

850	1.500	1.750	2.000	2.250	2.500
-----	-------	-------	-------	-------	-------

H. Toename per begroting van de afzonderlijke projecten van de post kunstzinnige
verfraaiing (1% -1½% regeling).

I. Investerings te doen ten behoeve van de ontwikkeling van het pand Markt 17 tot
stedelijke kunstzaal.

J. Niet in beschouwing genomen zijn de eventuele personeelslasten.

BIJLAGE

RIJKSADVIESCOMMISSIE VOOR KUNSTWERKEN AAN SCHOLEN:

Uiteenzetting 1 %-regeling:

Zuiver formeel is de taak van de "Rijksadviescommissie voor Kunstwerken aan Scholen" u te adviseren omtrent de artistieke aanvaardbaarheid van de voorstellen van opdrachtgevers (schoolbesturen), die de 1 %-regeling op de aan hun toevertrouwde bouwprojecten willen toepassen.

De vaststelling van de daarvoor beschikbare bedragen geschiedt onder verantwoordelijkheid van uw ambtgenoot van Onderwijs en Wetenschappen.

Hetzelfde geldt voor de financiële en administratieve begeleiding van de uitvoering van de regeling.

De beoordeling van de artistieke aanvaardbaarheid geschiedt in twee fasen:

1. Beoordeling van het voorstel van het schoolbestuur tot het verstrekken van een schetsopdracht,
  - a. aan een of meer met name genoemde kunstenaars,
  - b. in een bepaalde techniek,
  - c. op een bepaalde plaats,
  - d. voor een bepaald bedrag.

2. De beoordeling van het ontwerp dat als gevolg van de goedkeuring van de eerste fase is ontstaan.

Na deze beoordelingen vindt de uitvoering van de opdracht geheel plaats onder verantwoordelijkheid van de opdrachtgever.

Alweer zuiver formeel beschouwd, zou de commissie kunnen volstaan met een eenvoudig positief of negatief advies, in voorkomende gevallen vergezeld van een duidelijke motivering van haar oordeel, en gezien de hoeveelheid van de gevraagde adviezen zou deze handelwijze administratief de meest snelle zijn.

Na een jarenlange praktijk is echter gebleken, dat op deze wijze de resultaten van de 1 %-regeling teveel bij de mogelijke haalbare resultaten achter bleven. Daarom heeft met name gedurende de laatste jaren de commissie zich veel moeite gegeven om door middel van gesprekken met opdrachtgevers of de door hun gemachtigde architecten en met de kunstenaars enige begeleiding te geven aan de toepassing van de regeling. Het bleek daarbij wenselijk om deze gesprekken in een zo vroeg mogelijk stadium te voeren om onnodige teleurstellingen te voorkomen c.q. richting te geven aan vage en onvoldoende gedefinieerde voorstellen.

De commissie is er zich altijd van bewust geweest, dat de artistieke beoordeling van projecten voor kunstwerken kritiek zal kunnen uitlokken. Zij weet ook, dat de door haar gedurende de laatste tijd meer in de openbaarheid uitgeoefende functie, inclusief de door haar nagestreefde begeleidende taak mettertijd een zo open mogelijke rekenschap zou vereisen. Mede daarom, maar vooral vanuit de door haar zeer zwaar opgevatte artistieke verantwoordelijkheid heeft ze zich vaak en langdurig beraden over de functie van de 1 %-regeling en de daarbij te volgende procedure.

UITGANGSPUNTEN:

Bij de motivering van de 1 %-regeling zijn destijds drie argumenten naar voren gebracht:

- 1 De totale bevolking van scholen t/m universiteiten in kennis te brengen met werken van beeldende kunst;
- 2 de bevordering van de integratie van architectuur en beeldende kunst;
- 3 de beschikbaarstelling van fondsen om aan de beeldende kunstenaars een redelijke bron van inkomsten te geven.

Van de drie genoemde argumenten meent de commissie de laatste voor haar uiteenzetting buiten beschouwing te kunnen laten en zich geheel te richten op de artistieke beoordeling van de voorstellen door de opdrachtgevers/schoolbesturen gedaan.

Het betrekken van sociale motieven in deze beoordeling zou de waarde ervan in ernstige mate benadelen. Deze uitspraak betekent uiteraard niet dat de sociale positie van de beeldende kunstenaar de commissie niet ter harte zou gaan. Zij beschouwt het bijvoorbeeld met name als één van haar taken om in voorkomende gevallen de opdrachtgevers te attenderen op een naar haar mening onrechtvaardig honoreringsvoorstel.

Blijven derhalve voor de commissie de eerste twee argumenten over:

ad 1. De schooljeugd (enz.) in contact brengen met werken van beeldende kunst.

De commissie is van mening, dat aan deze motivering slechts dan wordt beantwoord indien de resultaten van de regeling van de hoogst mogelijke kwaliteit zijn, d.w.z. zo optimaal mogelijk de specifieke werking van het beeldende kunstwerk aanschouwelijk stellen. Op een andere manier geformuleerd, betekent dit, dat het kunstwerk zoveel mogelijk een activerende niet louter versierende functie moet hebben. Het gaat niet zozeer om de fraaie toevoeging, om een decoratieve aanwezigheid zonder meer, maar om een als het ware dagelijks herhaald aan de orde stellen van de beeldende en ruimtelijke ervaring.

Deze opvatting vraagt naar kwaliteit en - in zekere zin ook naar actualiteit, d.w.z. naar een werking, die geldig is ook in deze tijd.

Omdat, naar de mening van de commissie, de beeldende kunst geen geïsoleerd gegeven is maar, evenals het onderwijs, moet inspelen en reageren op de omringende maatschappij, dient ook de toepassing van de regeling te fungeren als een van de middelen om de samenleving binnen de muren van de school te brengen c.q. de contacten van binnen naar buiten te leggen.

Het is de commissie heel goed bekend, dat deze criteria van kwaliteit, actualiteit en doorverbinding met de omringende samenleving op heel verschillende manieren te interpreteren zijn; objectieve maatstaven zijn hierbij ondenkbaar.

De commissie heeft echter het vertrouwen dat haar samenstelling een zekere waarborg inhoudt, dat er voor verschillende inzichten ruimte en aandacht is. Zij wil met nadruk verzekeren, dat de problematiek van de beoordeling van kunstwerken, bedoeld voor de scholen, bij herhaling in haar midden aan de orde wordt gesteld, zodat elk van de leden zich van de aard van zijn verantwoordelijkheid bewust is. Zij acht het bijna overbodig te stellen, dat zij zich bij de beoordeling en advisering in geen enkele omstandigheid laat leiden door een voorkeur voor welke kunstrichting dan ook.

ad 2. De bevordering van de integratie van architectuur en beeldende kunst.

Tijdens de instelling van de 1 %-regeling waren de opvattingen over de integratie van architectuur en beeldende kunst voor een deel bepaald door allerlei kunsthistorische noties omtrent

de mogelijke eenheid van deze twee kunstsoorten, maar dan wel duidelijk in die zin dat de beeldende kunst zich dienend t.o.v. de architectuur zou moeten opstellen. Deze zogenaamde twee-eenheid zou het best bereikt kunnen worden door een zo consequent mogelijke toepassing van de zgn. monumentale kunsten-mozaïek, "beeldhouwkunst", glas-in-lood, glas-in-beton, etc. Het behoeft dan ook geen verbazing te wekken, dat in de regeling gestipuleerd werd dat de kunstwerken van de 1 %-regeling in of aan het gebouw vast moesten zitten.

Het gesprek over bovenbedoelde integratie is sindsdien voortgezet. Met name is het min of meer duidelijk geworden, dat het zoeken naar deze eenheid toch voor een aanzienlijk deel berustte op een terugzien naar een historische situatie.

In meer recente publikaties over de mogelijkheden van deze integratie is nadrukkelijk gewezen op het onjuiste uitgangspunt van het absolute primaat van de architectuur.

De commissie heeft de ontwikkeling van deze opvatting nauwkeurig gevolgd en zich bij herhaling afgevraagd of het nodig en mogelijk was in deze een standpunt in te nemen. Zij is tot de conclusie gekomen dat het tot haar taak zou behoren zich inderdaad zo duidelijk mogelijk op te stellen. Naar haar mening zijn er overigens verschillende alternatieven, waaruit naar gelang de omstandigheden gekozen kan worden:

- a) ondersteuning van de architectuur door beeldende middelen;
- b) totale zelfstandigheid van de beeldende kunst t.o.v. de architectuur;

c) verrijking van de ruimtelijke ervaring in beeldende zin als voortzetting en/of tegenspraak van de gegeven architectonische ruimte - ook beelding van de ruimtelijke gegevens in de marge van architectuur en stedenbouwkunde.

ad a. Ondersteuning van de architectuur.

Deze categorie ligt het meest in de lijn van de vroegere opvattingen omtrent integratie van architectuur en beeldende kunst. De commissie aanvaardt met graagte voorstellen, waarvan blijkt, dat zij gericht zijn op een zinnige ondersteuning van de architectonische gegevens op basis van een adequaat gebruik van beeldende middelen. Zij wijst daarentegen het gebruik van zgn. monumentale technieken of middelen af indien deze in architectonische zin doelloos of overbodig zijn. Met name is zij sterk gekant tegen dit laatste: de duidelijke overbodigheid van een "versiering" is voor haar reden tot weigering.

ad b. Zelfstandigheid van de beeldende kunst t.o.v. de architectuur.

Naar de mening van de commissie behoeft het beeldende kunstwerk niet persé in samenhang met de architectuur te verschijnen. Het kan losstaan, maar dan alleen op voorwaarde van zodanige kwaliteit, dat zijn desnoods tegendraadse verschijning daardoor duidelijk gemotiveerd wordt. Indien het beeldend kunstwerk in die motivering van zijn aanwezigheid te kort schiet, dan is het overbodig in dezelfde zin als waarvan hierboven sprake was.

In de marge van deze situatie staan die gevallen waarin door de ontoereikendheid van de beschikbare middelen eigenlijk geen andere reële oplossing voor de toepassing van de 1 %-regeling gevonden kan worden dan door de aankoop van enkele losse kunstwerken.

De commissie heeft bij herhaling in adviserende zin tot deze oplossing besloten, omdat de aankoop van bijvoorbeeld een of enkele schilderijen naar haar mening absoluut de voorkeur verdient boven het aanbrengen van bijvoorbeeld een minuscuul kwasimonumentaal mozaïekje.

ad c. Verrijking ruimtelijke ervaring etc.

De commissie heeft gaandeweg een zekere voorkeur ontwikkeld voor deze laatstgenoemde benadering en wel op verschillende gronden.

Vooreerst is zij van mening, dat aan de doelstellingen van de regeling het beste recht kan worden gedaan door aan de schooljeugd en de studerende duidelijk te maken dat het beeldende element geen geïsoleerd product kan zijn maar een extra dimensie betekent van de totale ervaring; dit betekent dat:

het beeldend kunstwerk visueel, plastisch en ruimtelijk moet reageren op de architectonische en liefst, in uitgebreide zin, op de architectonisch/stedebouwkundige situatie;

de beeldend kunstenaar mede definitie moet geven aan de ruimtelijke situatie, niet om de architect(uur) te dienen, maar om de ruimtelijke ervaring te vermeerderen met eigen beeldende elementen;

de beeldend kunstenaar zich moet laten leiden door een uiterst functioneel denken over de ruimtelijke situatie en over de schoolsituatie, want hij zal door zijn bijdrage wellicht mede het gedrag van de schoolbevolking bepalen.

De commissie wil in dit verband nogmaals nadrukkelijk stellen, dat in deze opvatting de beeldend kunstenaar niet de handlanger van de architect behoeft te zijn. Wel moet hij bereid zijn om als zijn mede- of tegenspeler op te treden naar gelang de omstandigheden en zelfs de kwaliteit van de architectuur dit oproepen.

In de praktijk is gebleken, dat in deze richting vele mogelijkheden liggen voor vogels van diverse pluimage. Zowel schilders als beeldhouwers als beoefenaars van andere technieken hebben blijk gegeven in deze opzet te kunnen en te willen functioneren, ongeacht hun artistieke overtuiging. De commissie is dan ook verheugd in sommige gevallen te hebben meegewerkt aan voorstellen en oplossingen, die naar haar mening van meer vindingrijkheid en beeldend inzicht getuigden dan vele andere resultaten van de regeling. Zij heeft kunnen constateren, dat advisering en begeleiding bij de toepassing van de regeling reële resultaten kunnen afwerpen.

Als consequentie van het bovenstaande volgt, dat in de huidige toepassing van de regeling nog enkele onvolkomenheden bestaan, die wellicht op betrekkelijk eenvoudige wijze ondervangen kunnen worden.

scheiding van functies

De commissie functioneert op dit ogenblik tegelijk als adviescommissie t.b.v. architecten en opdrachtgevers en als beoordelingscommissie. Hoewel zij de bezwaren daarvan vanaf het begin van haar intensievere werkwijze heeft gezien, heeft zij deze tegenstrijdigheid in haar functioneren toch willen aanvaarden om zich zo breed mogelijk omtrent de mogelijkheden te oriënteren. Zij is echter van mening, dat thans de tijd gekomen is om deze functies te scheiden.

prae-adviesering

1. Er is noodzaak tot prae-adviesering van architecten en opdrachtgevers, en wel in een zo vroeg mogelijk stadium, liefst onmiddellijk na de goedkeuring van het schetsontwerp. Deze prae-adviesering zou aan de schoolbesturen en architecten moeten worden aangeboden, weliswaar vrijblijvend maar met de nodige aandrang. Naar de mening van de commissie is de prae-adviesering - inclusief de eventueel gewenste begeleiding daaraanvolgend - de eerste noodzakelijke schakel in de gehele procedure en daarom ook de belangrijkste. In de huidige situatie ontbreekt nog veel aan de gedachtenvorming t.a.v. de toepassingsmogelijkheden van de regeling.

Prae-adviesering betekent uiteraard niet, dat de schoolbesturen geen eigen keuze mogen hebben, evenmin dat een prae-advies bindend is.

De bedoeling is verbetering van de regeling door middel van gezamenlijk overleg.

Deze functie zou het best verricht kunnen worden door een afzonderlijke commissie, liefst geplaatst in een zodanig kader, dat ook anderen van haar diensten gebruik kunnen maken.

Deze gedachte zou wijzen in de richting van een niet-ambtelijke commissie.

beoordeling

2. De huidige commissie zal dan nog alleen als beoordelingscommissie dienst doen. Haar werkzaamheden kunnen aanzienlijk worden beperkt als gevolg van de bezigheden van de adviescommissie.

beroep

3. In de huidige situatie ontbreekt de mogelijkheid van beroep op de besluiten van de commissie. Dit leidt soms tot onaangename situaties. Het is aan te bevelen een kleine beroepscommissie in te stellen, die met geringe frequentie vergadert. De voorzitter van de beoordelingscommissie zal in deze beroepscommissie het oordeel van zijn commissie kunnen toelichten.